

**ARBETS-
PLATSER
I FÖRÄNDRING**

BODEN-LULEÅ

INTRODUKTION

NYCKELFAKTA

- Luleå och Boden ligger i Norrbotten, som genomgår en betydande förändring till följd av Sveriges gröna industriella omställning
- Två stora gröna stålprojekt: Hybrit och H2 Green steel
- Hybrit är ett samarbete mellan SSAB, LKAB och Vattenfall - alla statligt eller delvis statligt ägda företag
- Hybrit har redan producerat världens första vätereducerade järnsvamp i sin pilotanläggning i Luleå
- H2 Green Steel, en privat satsning grundad av svenska investmentbolaget Vargas Holding, bygger både ett stålverk och en vätgasproduktionsanläggning i Boden.
- Regionen har upplevt avfolkning i decennier, men står nu inför en betydande befolkningsökning.
- Den förväntade ökningen av jobb och befolkning för med sig betydande sociala utmaningar

NJA:s järnbruk (nuvarande SSAB) på Svartön, Luleå (Sveriges Järnvägsmuseum)

ATT KARTLÄGGA FÖRÄNDRING

Det pågår en bred grön industriell omställning över hela norra Sverige, vilket inkluderar utvecklingen och expansionen av grön ståltillverkning. Det pågår för närvarande två stora gröna stålprojekt. HYBRIT-projektet inleddes 2016, och planen är att deras demonstrationsanläggning i Gällivare ska stå färdig omkring 2025-2026. H2 Green Steel håller även på att bygga en anläggning i Boden, som också beräknas stå färdig omkring 2025. Boden valdes som plats för H2GS på grund av närheten till energinätet. Platsen för HYBRIT valdes eftersom LKAB har ett etablerat industriområde i Gällivare, men huvudkontoret ligger i Luleå. Slutmålet är två stora anläggningar som tillverkar grönt, vätebaserat stål.

Stålindustrin har varit närvarande och dominerande i Luleå sedan 1906, medan Boden inte har haft någon ståltillverkning alls tidigare. Norra Sverige är särskilt lämpligt för sådana projekt på grund av tillgången på fossilfri energi, framför allt vattenkraft, samtidigt som närheten till Luleå Tekniska Universitet ger tillgång till forskningskompetens, t.ex. Center for Hydrogen Energy Systems Sweden.

Båda projekten är i ett mycket tidigt skede och bygget har bara börjat, men de förväntas bli klara snabbt. Nu finns ett köpeavtal för BMW att köpa stål från H2 Green Steel, och för Volvo att köpa stål från HYBRIT. Vidare har pilotanläggningen för fossilfri järnsvamp-tillverkning i Luleå redan producerat världens första vätereducerade järnsvamp.

Mellan 10 000 – 15 000 nya jobb beräknas skapas totalt i norr från den gröna omställningen, både direkt och indirekt. Detta skapar ett trängande behov av att rekrytera nya arbetare från andra platser, samt att till-

handahålla lokal utbildning och utbildning. Det är en del av en mycket större förväntad befolkningstillväxt, där mellan 50 och 100 000 nya invånare förväntas i Norrbotten och Västerbotten fram till år 2040.

Även om detta med stor sannolikhet kommer att leda till en betydande expansion av lokala företag och ge mer inkomster till kommunerna i form av skatteintäkter, kommer det också att kräva utbyggnad av välfärden och tillhandahållande av fler bostäder. Rekrytering av nya arbetstagare, både från andra delar av Sverige och utomlands, kan leda till demografiska och kulturella förändringar. Experter är överlag övertygade om förmågan hos det redan ganska mångkulturella norr att absorbera nyanlända, men betonar ändå vikten av att skapa en välkomnande miljö där människor snabbt kan bli en del av en gemenskap.

Pilotanläggningen Hybrit i Luleå. Bild från Hybrits mediaarkiv.

ARBETSPLATSER I FÖRÄNDRING

Om man ser på det förflutna, så trivdes gamla stålverksarbetare som vi pratade med mycket med sina jobb, och deras minnen om ämnet är överväldigande positiva. Deras attityd när de talar om det är entusiastisk, livlig och glad. De tyckte att uppgifterna i sig var intressanta, och en varm och sällskaplig miljö fanns mellan dem.

På grund av den tekniska utvecklingen är arbetet i ett stålverk mycket annorlunda idag: säkrare, renare och bättre betalt. Den kompetens som behövs för framtidens kolfria bruk omfattar både högutbildade specialister, som ingenjörer, men också t.ex. elektriker, byggnadsarbetare och maskinförare. Det finns ett intresse av att locka fler kvinnor till branschen, vilket innebär branschstöd av utbildning och samarbete med universitet och skolor för att säkerställa att kvinnor ges rätt kompetens. Men det finns också en erkänd risk att locka bort kvinnor från sektorer så som sjukvården.

Gruvarbetare vi pratat med i Kiruna, där järnmalmen som levereras till Hybrit kommer från, verkar mycket nöjda med sina jobb. Till skillnad från tidigare i historien, så är arbetet i en modern gruva väldigt automatiserat, och har mycket fokus på säkerhet. Lönerna är utmärkta, och schemat – där arbetare regelbundet får hela veckor ledigt – gör att de fritt kan ägna sig åt sina fritidsintressen. Arbetarna har också förhandlat till sig ytterligare förmåner, t.ex. en bra tandvårdsförsäkring, och många möjligheter till karriäravancemang. De tycker att arbetet i sig är roligt, men kamratskapen och den sociala atmosfären framstår som de viktigaste faktorerna för arbetstillfredsställelse.

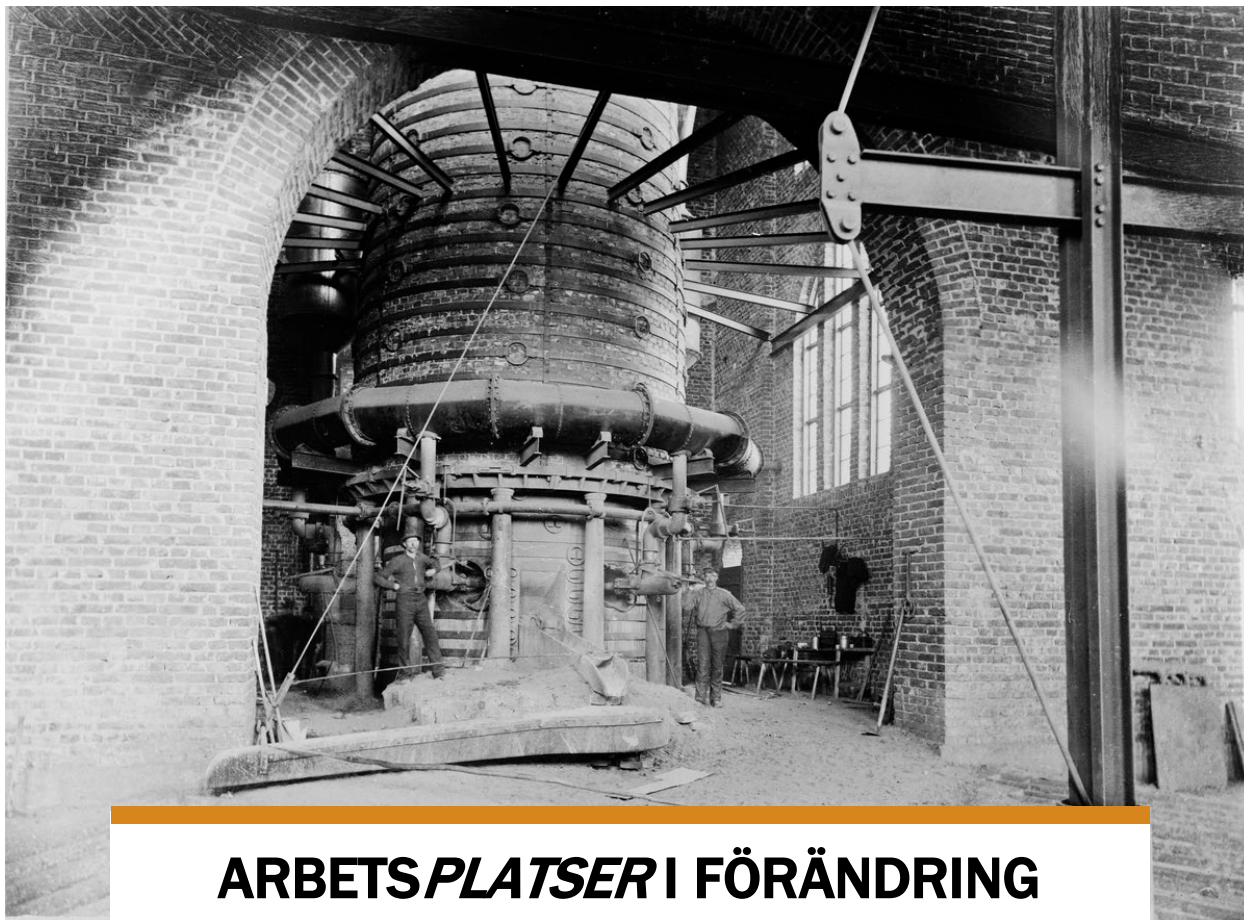
Återvändare, dvs. de som ursprungligen flyttat från norr, betraktas som en viktig målgrupp för att attrahera nya arbetare, och det samma gäller andra europeer. Många förväntas vara "livsstilmigranter", lockade av utsikten att förändra sin livsstil och leva närmare den natur som norra Sverige erbjuder.

"Det är en stor utmaning och en stor möjlighet. Det här är en helt galen utmaning, det ska jag säga! Och det gör också att det finns en viss frihet. Ingen har gjort det här förr i den här magnituden..."

- Stina Almkvist, Region Norrbotten

Bruksarbetare vid Luleå järnbruk, 1954 (Tekniska riksmuseets arkiv)

ARBETSPLATSER I FÖRÄNDRING

En av de viktigaste utmaningarna är att skapa en välkomnande miljö, både sociokulturellt och socioekonomiskt, för nyanlända. Norra Sverige måste kunna erbjuda människor ett komplett liv och en välkomnande och inkluderande plats, där människor har tillgång till de bekvämligheter de behöver för att leva och frodas, samt har möjligheten att bilda nya nätverk och få nya vänner och bekanta.

Det som skiljer Luleå och Boden från andra liknande samhällen som står inför utsikterna till industriell omvandling är att de redan hanterar många av de praktiska frågorna. Etableringen av industrierna, även om den inte är färdig, är på god väg. På industrisidan görs affärer och förhandlingar pågår om leverans, transport, och inköp. På den politiska och regulatoriska sidan uppdateras och anpassas rutiner, och t.ex. så ändrade Svenska Kraftverk nyligen reglerna för eltildelning. H2GS har nyligen upprättat

kollektivavtal med de fackföreningar som representerar de arbetare som ska bygga och arbeta på deras fabrik. Samtidigt förbereder sig den lokala polisen för en förväntad ökning av brottsligheten, eftersom en ökad befolkning och ett större välstånd förväntas attrahera olaglig verksamhet.

Nyckeln till framgång är att kombinera ett levande stadsliv med närhet till naturen, och att tillhandahålla kulturaktiviteter som kan skapa mötesplatser och kontaktytor människor emellan, som gör att de kan knyta band till varandra. Norra Sverige är på många sätt redan ett mångkulturellt samhälle, och har varit det under lång tid, där tornedalska, finska, svenska och samiska kulturer alla har en stark närvaro.

Den framtidsvision som delas bland deltagarna är en som kombinerar en framgångsrik fossilfri stålindustri med ett starkt välfärdssystem och ett rikt kultur- och fritidsliv. Livet kommer inte att se radikalt annorlunda ut, och Luleå förblir Luleå och Boden förblir Boden – men kanske kan de bli en bättre version av sig själva? Ändå finns det potentiella problem: de nya industrierna kommer sannolikt att tränga undan vissa aspekter av friluftslivet, så som jakt och fiske, och även påverka samerna och rennäringen. Det finns oro för att nyanlända kan hamna i socialt utsatta situationer på grund av bristande sociala nätverk, samt en eventuell ökning av brottsligheten. Levnadskostnaderna, t.ex. för bostäder och el, kommer sannolikt också att öka.

”Det är lättare att komma till den här kulturella smältdegel som Norrbotten redan är idag, än att komma till en väldigt enhetlig kultur.”

*- Petter Sundkvist,
dirigent och professor
vid LTU*

FÖRÄNDRINGSHANTERING

Det finns ett omfattande samarbete mellan Region Norrbotten, berörda kommuner, och de ledande industrierna. Tillsammans arbetar de för att lösa frågor så som kompetensförsörjning, infrastruktur, och miljöpåverkan. Den främsta utmaningen är att hitta fungerande lösningar för bostadsfrågan. Norra Sverige har upplevt en stadig befolkningsminskning i årtal. Även om befolkningen nu förväntas växa, så finns det inga garantier för att de beräknade siffrorna kommer att förverkligas. Resultatet är att byggföretagen är tveksamma till att ta risken och investera betydande summor i nya bostäder.

Det har framkommit kritik mot att regeringen inte gör tillräckligt för att stödja omställningen, eller samordna de olika insatserna. Arbetsrutinerna är förlegade eller inte anpassade till de nya utmaningarna, regler för prioritering vid motstridiga intressen saknas, och många av de relevanta processerna är alltför decentraliserade. Dessutom har H2GS uttryckt oro över att staten både gynnar HYBRIT-projektet i t.ex. tilldelning av el, och att statligt ägda företag inte tar tillräckligt mycket socialt ansvar.

Utmaningen i norr är unik i sin omfattning. Förtroendet är ändå högt: anställda inom industrierna, företrädare för lokala myndigheter och vanligt folk som vi talat med har alla en i stort sett positiv syn på de förändringar som kommer.

Denna 'snapshot' är en del av kommunikationsinsatserna i forskningsprojektet *Changing places of work: A place-based approach for re-imagining work in the fossil free industrial towns of the future*. Den ger en kort bild av en av de fallstudieplatser som undersökts inom ramen av projektet. För mer information, se:

<https://portal.research.lu.se/en/projects/changing-places-of-work-a-place-based-approach-for-re-imagining-w>

Författare:

Davor Mujezinovic, Karlstad University: davor.mujezinovic@kau.se

Bregje van Veelen, Lund University: bregje.van_veelen@LUCSUS.lu.se

Stefan Backius, Karlstad University: stefan.backius@kau.se

William Eadson, Sheffield Hallam University: w.eadson@shu.ac.uk

Åsa Melin, Karlstad University: asa.melin@kau.se

Publicerat: March 2024, Karlstad.

Fotografiet på framsidan från Luleå Industriparks mediabank.

Fotografierna på sidorna 1 och 6 från Tekniska museets digitala museum.

Fotografiet på sidan 3 från Hybrits mediabank

Fotografiet på sidan 5 från SSABs mediabank.

Finansierat av de svenska forskningsråden Forte och Formas.

Bidragsavtal nr 2021-01767

Forskningsrådet för
hälsa, arbetsliv och välfärd

**Sheffield
Hallam
University**